

Поняття «унікальний архівний документ» в архівному законодавстві країн Центрально-Східної Європи та пострадянських країн

Поняття унікальних та особливо цінних документів зустрічається в архівному законодавстві країн Центрально-Східної Європи та пострадянських країн.

У «Законі про Національний архівний фонд» («Закон за Националния архивен фонд») **Болгарії** зазначено, що «Особливо цінні та унікальні документи Національного архівного фонду є національним надбанням і підлягають пріоритетному захисту з боку держави»¹. Особливо цінні та унікальні документи НАФ визначає спеціалізована комісія, яка призначається головою Державного агентства архівів та здійснює свою діяльність за затвердженими ним критеріями та правилами. Відомості про ці документи вносять до Реєстру Національного архівного фонду². Визначення понять «унікальні» та «особливо цінні» документи, критерії та порядок їх виявлення наведені у «Положенні про спеціалізовану комісію з визначення "особливо цінних" та "унікальних" документів Національного архівного фонду (НАФ) та документів у державних архівах, до яких поширюються особливі умови зберігання та використання» («Правилник на Специализираната комисия за определяне на „особено ценни“ и „уникални“ документи в Националния архивен фонд (НАФ) и на документите в държавните архиви, подлежащи на специални условия за съхранение и използване»)³.

Архівні документи **Республіки Сербія** в залежності від їх важливості поділяють на три категорії: культурні цінності, культурні цінності великої важливості та культурні цінності виключної важливості. Віднесення архівних документів до цих категорій регулюється законом, що регулює охорону культурних цінностей (Закон о архивској грађи и архивској делатности, ст. 24)⁴.

¹ <https://lex.bg/index.php/mobile/ldoc/2135557636>.

² https://www.archives.government.bg/522-Уникални_и_особено_ценни_документи

³ https://www.archives.government.bg/uploaded_files/Pravilnik_OCUD.pdf.

⁴ [https://arhivsrbijske.rs/public/source/Zakon_arhivi_2020%20\(1\).pdf](https://arhivsrbijske.rs/public/source/Zakon_arhivi_2020%20(1).pdf).

В «Законі про архівний матеріал» **Республіки Македонія** зазначено, що «архівні матеріали, що мають особливе культурно-історичне значення, як благо загального інтересу підлягають особливій охороні згідно з положеннями про охорону культурної спадщини»⁵.

В архівному законодавстві **Азербайджану** є поняття «документальна пам'ятка (sənəd abidəsi)» – архівний документ, що має рідкісну або особливу історико-культурну цінність, віднесений у визначеному порядку до категорії документальної пам'ятки⁶.

Закон **Республіки Вірменія** «Про архівну справу» містить визначення понять «особливо цінний документ – історична, культурна чи наукова цінність, архівний документ, що має особливе значення для держави та суспільства, для якого Урядом Республіки Вірменія встановлюються особливі умови оформлення, зберігання та використання» та «рідкісний документ – особливо цінний документ, унікальний за інформацією, що міститься в ньому, або зовнішніми ознаками»⁷.

У Законі **Республіки Казахстан** «Про Національний архівний фонд та архіви» наведено визначення поняття «особливо цінний документ – архівний документ Національного архівного фонду Республіки Казахстан, який має неперехідну історико-культурну та наукову цінність, особливу важливість для суспільства та держави»⁸. Порядок виявлення та віднесення документів, що належать до культурних цінностей, та особливо цінних документів визначений в «Правилах комплектування, зберігання, обліку та використання документів Національного архівного фонду та інших архівних документів державними та спеціальними державними архівами»⁹.

⁵ «Закон за архивски материјал» (95/2012, 41/2014, 72/2015, 148/2015, 169/2015, 53/2016). URL: <https://arhiv.mk/wp-content/uploads/2021/03/Konsolidiran-ZakonAM.pdf>.

⁶ Milli arxiv fondu haqqında [Закон про Національний архівний фонд]. URL: <https://e-qanun.az/framework/4769>

⁷ <https://armarchive.am/hy/արխիվային-օրենսդրություն/արխիվային-գործի-մասին-օրենք/>

⁸ Закон Республики Казахстан от 22 декабря 1998 года № 326-І «О Национальном архивном фонде и архивах». URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1011878&pos=5;-106#pos=5;-106.

⁹ <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000576>.

В архівному законодавстві **Республіки Узбекистан** застосовують поняття «особливо цінний документ – архівний документ, що є неперехідною історико-культурною і науковою цінністю, має особливу важливість для суспільства і держави, щодо якого встановлено особливий порядок обліку, зберігання та використання» та «унікальний документ – особливо цінний документ, який не має собі подібних за інформацією, що міститься в ньому, і (або) зовнішніми ознаками, непоправний при втраті з точки зору його значення та (або) автографічності»¹⁰.

Складовою Державного архівного фонду **Республіки Молдова** є «документи, що мають особливу історичну цінність, які належать до документальних пам'яток». Віднесення до цієї категорії документів Державного архівного фонду та організація їх зберігання здійснюються у порядку, встановленому Національним архівним агентством Республіки Молдова¹¹.

В Законі **Грузії** «Про Національний архівний фонд та Національний архів» зазначено, що складовою Національного архівного фонду є пам'ятки культурної спадщини (ст. 6)¹². В облікових документах Національного архіву в окрему категорію виділені одиниці зберігання, що мають спеціальну цінність.

Поняття «унікальний документ» та «особливо цінний документ» представлене також в нормативно-правових документах **Республіки Білорусь** та **РФ**¹³.

Ростислав Романовський,

провідний науковий співробітник УНДІАСД

¹⁰ Закон Республіки Узбекистан об архівном деле : принят Законодательной палатой 3 ноября 2009 года; одобрен Сенатом 7 мая 2010 года.

¹¹ Положение о государственном архивном фонде : утв. постановлением правительства Республики Молдова № 352 від 27.05.1992.

¹² https://archive.gov.ge/storage/old_files/doc/2/2800.pdf.

¹³ <http://www.ciscra.org/mat/mat/term/6212> ; <http://www.ciscra.org/mat/mat/term/6213>